

Ea Ariel Bjørnevog

Det Kongelige Norske Videnskaper Selskab

Selskapets endring fra 1760 til 1820

Bacheloroppgave i Historie

Veileder: Magne Njåstad

Mai 2022

Ea Ariel Bjørnevog

Det Kongelige Norske Videnskaper Selskab

Selskapets endring fra 1760 til 1820

Bacheloroppgave i Historie
Veileder: Magne Njåstad
Mai 2022

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Det humanistiske fakultet
Institutt for historiske og klassiske studier

Bacheloroppgave

Det kongelige Norske Videnskabers Selskab- selskapets endring fra 1760 til 1820

Vår 2022

Ea Ariel Bjørnevog

Innholdsfortegnelse

Innhold

SAMMENDRAG	3
ABSTRACT	3
FORORD:.....	5
<u>KAP. 1.1 INNLEDNING .....</u>	<u>6</u>
1.2 BAKGRUNN.....	6
1.3 METODE OG LITTERATUR.....	7
1.4 TIDLIGERE FORSKNING OG LITTERATUR	8
<u>KAPITTEL 2: PERSON- OG MEDLEMSANALYSE:.....</u>	<u>10</u>
2.1 PERSONANALYSE GRUNNLEGGERE:	10
2.2 PERSONANALYSE MEDLEMMER:	12
2.2.1 MEDLEMSANALYSE 1760-1768.....	12
2.3 OPPSUMMERING AV SAMMENSETTING:.....	13
2.4 PERSONPRESENTASJON:	14
2.5 MEDLEMSANALYSE 1811-1815	15
2.6 OPPSUMMERING AV SAMMENSETTING:.....	15
2.7 PERSONPRESENTASJON:	16
2.8 KOMPARATIV ANALYSE:.....	17
2.9 UTENLANDSKE MEDLEMMER:	19
UTENLANDSKE MEDLEMMER OPPSUMMERING	20
<u>KAP 3: SELSKAPETS PUBLIKASJONER BRUDD OG KONTINUITET .....</u>	<u>21</u>
3.1 TABELL 1: SKRIFTENES OMFANG.....	21
3.2 TABELL 2: SKRIFTENES INNHOLD	22
<u>KAP 4: SELSKAPETS SAMLINGER .....</u>	<u>24</u>

4.1 NATURALSAMLINGEN.....	24
4.2 BIBLIOTEKET	25
<u>KAP 5: DE SVENSKE, DANSKE OG NORSKE VITENSKAPSELSEKAP:.....</u>	26
5.1	26
5.2 KORRESPONDANSE OG BREV BLANT DE NORDISKE VITENSKAPSELSEKAPENE:.....	28
<u>KAP 6: DRØFTING OG KONKLUSJON .....</u>	30
6.1 UNIVERSITETSDEBATTEN:	32
6.2 VITENSKAPSELSEKAPET ENDRER KARAKTER.....	33
6.3 KAMPEN OM Å BEHOLDE SELSEKAPET I TRONDHEIM:	35
6.4 KONKLUSJON	36
<u>LITTERATURLISTE:.....</u>	38
KILDER.....	39

Sammendrag

Det Kongelige Norske Videnskabers Selskap (DKNVS) er et vitenskapsselskap som ble etablert i Trondheim år 1760. Selskapet ble grunnlagt av biskop Johan Ernst Gunnerus, Rektor Gerard Schøning og historiker Peter Frederik Suhm. Etter grunnleggerenes bortgang tar en ny generasjon medlemmer over selskapet, og det skjer en endring. Det er denne endringen denne bacheloroppgaven tar for seg. Oppgaven diskuterer rundt problemstilling; *Hvilke endringsprosesser gikk DKNVS gjennom og hvorfor?*

Oppgaven tar deretter for seg forskningsspørsmål som redegjør og diskuterer forskjellige elementer rundt endringene som skjer i selskapet. Oppgaven ser med dette på hvem som var medlemmer, og hva var deres funksjon var i selskapet. Oppgaven ser også på hvordan selskapet sprer forskningen sin. Deretter hvordan DKNVS utviklet seg i forhold til det danske vitenskapsselskap og det svenske. Og til sist hvilke samlinger selskapet hadde, og hvilken rolle samlingene hadde i utviklingen av selskapet.

Oppgaven er delt inn i seks kapitler som til sammen omfatter innledning, redegjørelse, metode og drøfting. Det første kapitlet er et innledningskapittel. Det andre kapitlet tar for seg person- og medlemsanalyse. Det tredje kapitlet tar for seg selskapets publikasjoner. Det fjerde kapitlet tar for seg selskapets samlinger. Det femte kapitlet tar for seg en sammenligning mellom de nordiske vitenskapsselskapene. Det siste kapitlet tar for seg drøfting og konklusjon. Alle kapitler inneholder underkapitler som går inn på tematikken.

Abstract

The Royal Norwegian Society of Sciences and Letters (DKNVS) is a science society that was established in Trondheim in year 1760. The society was founded by Bishop Johan Ernst Gunnerus, Rector Gerard Schøning and historian Peter Frederik Suhm. Following the passing of the founders, a new generation of members take over DKNVS and a change takes place. This is the change that this bachelor thesis addresses. The thesis addresses the following research problem; *What change processes did DKNVS go through and why?*

The thesis then addresses some research questions that explain and discuss various elements surrounding the change that is taking place in the science society. The thesis research who were members, and what their function was in DKNVS. The thesis also looks at how the

society disseminates its research. Then how DKNVS developed in relation to the Danish science society and the Swedish science society. Finally, the thesis researches what collections the science society had, and what role the collections had in the development of the society.

The thesis is divided into six chapters which together include an introduction, a statement, methodology, and discussion. The first chapter is an introductory chapter. The second chapter deals with analysis of the members. The third chapter deals with the company's publications. The fourth chapter deals with the company's collections. The fifth chapter deals with a comparison between the Nordic science societies. The last chapter deals with discussion and conclusion. All chapters contain subchapters that addresses the topic.

Forord:

Denne bacheloroppgaven er skrevet ved det humanistiske fakultet ved Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet. Bacheloroppgaven er et resultat av det treårige bachelorprogrammet i historie.

Bacheloroppgaven som tar for seg Det kongelige Norske Vitenskabers Selskap er et produkt av mange måneders arbeid. Det har vært ekstremt spennende, men også til tids et utfordrende og tidskrevende prosjekt. Valget om å skrive om DKNVS falt naturlig for meg etter snart to år som ansatt på vitenskapsmuseet. Nysgjerrigheten om hvem Gunnerus, Schønning og Suhm var traff meg allerede første dag. Jeg ville bli mer kjent med institusjonen og de som startet det hele i 1760. Denne bacheloroppgaven ga meg derfor en unik mulighet til å utforske temaet, og å få svar på spørsmål jeg lenge har lurt på.

Selv om interessen var der, må jeg innrømme at kunnskapen om selskapets historie møtte en bratt læringskurve. Det hele ble mulig på grunn av gode faglige støttespillere. Jeg må spesielt takke Magne Njåstad for hjelp med litteratur, gode råd og grundig veiledning gjennom hele skriveperioden. Jeg vil også takke Kristina Grubisic for motivasjon, råd og lån av litteratur til oppgaven. Sist vil jeg takke Merete Røskaft i DKNVS for god hjelp til å finne primærkilder og oversikt over arkivert stoff.

Trondheim, april 2022

Kap. 1.1 Innledning

Denne oppgaven skal ta for seg det kongelige norske vitenskabers selskap og selskapets utvikling fra 1760 til 1820. Denne oppgavens formål er å ta for seg overgangsperioden fra grunnleggernes tilstedeværelse til en tid hvor selskapet i større grad bestod av trønderske borgere og stod ovenfor utfordrende forhold.

For å avgrense oppgaven vil jeg undersøke endringer i den første 50 års perioden. Hvilke endringsprosesser gikk DKNVS gjennom og hvorfor? Jeg vil bygge oppgaven videre gjennom fire forskningsspørsmål. Det første er; Hvem var medlemmer, og hva var deres funksjon i selskapet? Her vil jeg se på medlemsmassens sammensetting og eventuelle endringer ved hundreårsskiftet. Det andre forskningsspørsmålet er; Hvordan sprer selskapet forskningen sin? Her vil oppgaven utforske selskapets publiseringer og undersøke eventuelle endringer. Det tredje forskningsspørsmålet er; Hvordan utviklet DKNVS seg i forhold til det danske vitenskabselskap og det svenske? Det siste forskningsspørsmålet er; Hvilke samlinger hadde selskapet, og hvilken rolle hadde samlingene i utviklingen av selskapet? Her tar oppgaven for seg en komparativ analyse for å finne brudd eller kontinuitet mellom selskapenes struktur.

Opgaven vil med dette også utforske hvilke konsekvenser overgangsperioden hadde på det vitenskapelige arbeidet og analysere selskapets medlemmer og deres posisjon i selskapet. Oppgaven tar også for seg selskapets utvikling sammenlignet mot andre nordiske vitenskapsselskap. Slik vil oppgaven også trekke frem den politiske situasjonen i Europa, og hvordan det påvirket selskapene. Videre vil oppgaven ta for seg selskapets samlinger, for å se hvilken rolle samlingene hadde for utviklingen av selskapet. Ut ifra metoden skal jeg bruke teori og resultat for å drøfte rundt problemstillingen, og komme til en konklusjon.

1.2 Bakgrunn

Det Kongelige Norske Vitenskabers Selskab ble etablert i 1760 under navnet Det Trondhjemske Selskab, før det i 1767 skiftet navn til Det Kongelige Norske Vitenskabers Selskab. Selskapets grunnleggere var teologen og biskopen Johan Ernst Gunnerus, rektoren Gerhard Schøning og historikeren Peter Frederik Suhm. Det Kongelige Norske Vitenskabers selskap er den eldste vitenskapelige institusjonen i Norge.

DKNVS stod som det eneste vitenskapsselskapet i Norge i nærmere 100 år. I starten fikk DKNVS mye positiv oppmerksomhet gjennom sine botaniske og zoologiske publikasjoner.¹ I 1811 ble universitetet i Christiania etablert, noe som gjorde at en stor del av Norges vitenskapelige miljø sentrerte seg i Christiania. Det er også verdt å merke at dette skjedde etter grunnleggerens bortgang, noe som krevde en omstilling av DKNVS for å kunne overleve som en vitenskapelig institusjon.

Selskapet hadde som ett av sine mål å etablere et universitet i Norge, og spilte en sentral rolle i spredningen av kunnskap om landets kultur og natur og om menneskenes mulighet for å utnytte disse ressursene.

Etter DKNVS hadde etablert seg i Trondheim vokste samfunnet både sosialt og kulturelt. Vitenskapsselskapet er et eksempel på foreningsdannelse i perioden. Dette kan vi se på etableringen av andre selskaper i Trondheim tiårene etter 1760. Disse var dog mer spisset i form av interesser, slik som selskap for musikk eller leseselskap.²

DKNVS var unikt i form av at vitenskapsselskapet kom før noe universitet. I byer slik som København og Uppsala var det allerede etablert universitet et par hundre år før vitenskapsselskapene ble dannet.³ Vitenskapsselskapet i Trondheim ble dermed en slags pionérinstitusjon for vitenskap i Norge.

1.3 Metode og litteratur

Oppgavens metodikk består av både kvalitativ og kvantitativ metode. Jeg har tatt i bruk medlem- og personanalyse for å få et dypere bilde rekrutteringen av medlemmer, som er spesielt relevant under overgangsperioden ved århundreskiftet. Personanalysen utføres ved kvalitativ oversikt over selskapets medlemmer, sosial- og faglig posisjon og nasjonalitet. Det ville blitt svært omfattende dersom jeg skulle tatt for meg alle selskapets medlemmer fra perioden 1760-1820, jeg har derfor valgt ut noen få som er representative for kodegruppene jeg har kategorisert dem under.

---

¹ Stubbhaug 2010: 8

² Bull 2007: 322

³ Stubbhaug 2010: 7

Oppgaven vil også ta for seg en analyse av selskapets publiseringer i periodene 1760-1768 og 1811-1820. Dette gjøres med en komparativ analyse for å se på hva som publiseres og i hvilken kvantitet det publiseres i de gitte tidsperiodene.

Videre sammenligner jeg også DKNVS med de svenske og danske vitenskapsselskap, for å kunne se selskapets utvikling i lys av andre nordiske vitenskapsselskap og dermed se om utviklingen i DKNVS er særegen, eller har fellestrekk med de andre nordiske selskapene.

For å få et bredere innblikk i det danske vitenskapsselskapet har jeg brukt boken *Lovers of Learning A History of the Royal Danish Academy of Sciences and Letters*.⁴ Boken er skrevet i 1992 av Olaf Pedersen. Boken gir grundig innføring i utviklingen av det danske vitenskapsselskapet. Den har derfor vært en hjelpelig kilde for å forstå behovet og motivasjonen bak dannelsen av DKNVS. For å samle informasjon om det svenske vitenskapsselskapet har jeg brukt boken *Science in Sweden. The Royal Swedish Academy of sciences 1739-1989* av Tore Frängsmyr.⁵ Boken gir en god oversikt over det svenske selskapets struktur og funksjon.

Av primærkilder bruker jeg de eldste generalforsamlingsprotokollene for å få oversikt over aktivitet og medlemmer. Generalforsamlingsprotokoll fra 1767 til 1841 er både relevant og digitalisert, noe som har gjort det naturlig å bruke den som primærkilde.⁶ Det er dog utfordrende og tidkrevende arbeid å lese protokollene, da det er noe utydelig håndskrift. Jeg har også brukt selskapets egne skrifter som primærkilde for å kunne svare på det andre forskningsspørsmålet.

1.4 Tidligere forskning og litteratur

Litteraturen som benyttes for å forske og svare på problemstillingen baserer seg i stor grad av forskningslitteratur skrevet av forskere som spesialiserer seg rundt feltet. Jeg bruker blant annet *Æmula Lauri* skrevet av Håkon With Andersen m. fler. da den tar for seg de fleste aspekter rundt selskapets utvikling.⁷ Denne har vært til stor hjelp da den gir innblikk i utført forskning rundt temaet jeg skal utforske. Hans Midbøe utga i 1960 to bind som tar for seg

---

⁴ Pedersen 1992

⁵ Frangsmyr 1989

⁶ NTNU Universitetsbiblioteket. DKNVS Generalforsamlingsprotokoll 1768 - 1841

⁷ Andersen & Brenna & Njåstad & Wale 2009

selskapets historie, samt medlemmer og selskapets publiseringer.⁸ Selv om Midbøes bind om selskapet er eldre litteratur, inneholder den utdrag fra primærkilder og detaljerte beskrivelser av et utvalg medlemmer. Særlig første bind har derfor vært en verdifull kilde til oppgaven. Siden DKNVS ble etablert i 1760 har selskapets skrifter blitt godt bevart, noe som gjør at primærkildene har vært tilgjengelige. Brev og protokoller utgitt og bevart av selskapet har gitt ett godt grunnlag til primærkilder i oppgaven. Jeg har blant annet brukt selskapets matrikkel fra 1760-1960 for å få oversikt og kunnskap om selskapets medlemmer og posisjon.⁹ Matrikkelen har vært gunstig å bruke under medlem- og personanalysen for å få frem hvilke medlemmer med vitenskapelig bakgrunn og hvilke som var medlemmer grunnet økonomi og status.

Selskapets skrifter har også vært viktig litteratur til oppgaven, særlig i arbeidet med Kapittel 3; *Selskapets publikasjoner brudd og kontinuitet*. Alle selskapets skrifter er digitalisert og tilgjengelig. Slik har jeg kunne sett på skriftenes tematikk og når selskapet publiserte. Dette er relevant til oppgaven da det har gitt meg mulighet til å kunne svare på oppgavens andre forskningsspørsmål; *Hvordan sprer selskapet forskningen sin?*

Den lange linjen av Arild Stubbhaug er også litteratur som har vært verdifull for oppgaven.¹⁰ Boken har jeg brukt for å få en oversikt over selskapets historie, og den har særlig vært til hjelp når jeg har sett på selskapets tidligste historie.

---

⁸ Midbøe 1960

⁹ Schmidt 1960

¹⁰ Stubbhaug 2010

Kapittel 2: Person- og medlemsanalyse:

I personanalysen går vi inn på noen av selskapets medlemmer. Her skal personene analyseres etter utdanning og posisjon i selskapet. I medlemsanalysen har jeg gått igjennom alle valgte medlemmer i perioden 1760-1768 og 1811-1815. Årsaken til at det kun ble valgt en fireårs periode (1811-15) er at det kun var én innvalgt i 1813, ingen innvalgte i 1814 og kun fire innvalgte i 1815. For å få en innsikt i selskapet og dens medlemmer har jeg kategorisert innvalgte medlemmer ut ifra fire kodegrupperinger. Jeg har deretter regnet ut kodegruppene prosentvis slik at sammenligningen mellom de to periodene blir oversiktlig.

Bakgrunnen for valget av de to periodene er utført med tanke på at 1760-1768 representerer etableringsfasen til selskapet. I den gitte perioden er grunnleggerne Gunnerus, Suhm og Schönning aktive medlemmer. Det er derfor tenkelig at de hadde en mening bak hvem som ble valgt som medlemmer ut ifra visjonen til selskapets utvikling. Den andre perioden 1811-1815 er valgt da denne representerer perioden hvor det er tydelig endring i selskapets medlems sammensetting. Napoleonskrigene påvirket på dette tidspunkt hele det europeiske kontinent, hvor også den vitenskapelige utviklingen i Europa bærer tydelig preg av dette. Perioden er også relevant da ingen av grunnleggerne lenger er i live, og selskapet drives videre av andre ledere.

2. 1 Personanalyse grunnleggere:

Johan Ernst Gunnerus er trolig den viktigste personen i etableringen av selskapet. Det er tydelig at han ble inspirert av utviklingen av de svenske vitenskabers selskap. Gunnerus befant seg allerede i et miljø hvor samtidens vitenskap var godt etablert. Man kan blant annet se dette på hans vennskap med Carl von Linné. Gunnerus var teolog og svært opptatt av botanikk og zoologi. På hans teologiske reiser samlet han inn materiale for vitenskapens skyld.

Gunnerus hadde studert ved universitetet i København, Halle og Jena i Tyskland.¹¹ Hans bakgrunn fra etablerte universiteter i Europa ga han en innsikt i de forskjellige vitenskapsselskapene og hvordan de var organisert. Gunnerus så trolig verdien av vitenskap i

---

¹¹ Stubhaug 2010: 8

Norge for kulturell og økonomisk utvikling. Kunnskap om ressursene vi har i Nord vil kunne føre til nyvinning og industriell vekst som igjen vil bedre populasjonens liv.

Gunnerus stod i en maktposisjon i den kirkelige institusjonen. Alle bispedømmets prester var under Gunnerus' autoritet, og ble derfor en verdifull ressurs for Gunnerus' arbeid.¹²

Gunnerus' interesse for naturvitenskap er dog uvanlig for en mann i den tids kirkelige posisjon, men hans tverrfaglige interesser var banebrytende for DKNVS' fremtidige forskning. I Gunnerus' oppvekst assisterte han sin far som var lege. Han skal visstnok ha vært til stede ved diverse dissekeringer, noe som kan forklare hans voksende interesse for naturvitenskap.¹³

Det er ikke noe tvil om at Gunnerus' ambisjoner førte til en utvikling av Trondheim som vitenskapelig sentrum. Selv om Gunnerus tydelig var en lærd og ambisiøs mann, er det imponerende at han ble prest uten teologisk embetseksamen, biskop uten gjennomført ordinært sognekall, og forfatter av Norges første flora uten å ha studert botanikk.¹⁴

Gerhard Schønning kom fra Buksnes i Lofoten, men flyttet ned til Trondheim for å gå på katedralskolen. Etter skolegang i Trondheim ble han sendt til København for å utdannes. Under magistergraden ble han en del av et forskermiljø og gav ut en vitenskapelig publikasjon i 1750. Året etter ble han rektor for katedralskolen i Trondheim, kun 29 år gammel. Som rektor i Trondheim arbeidet han også med litterære oppgaver.¹⁵ Han skrev blant annet en detaljert beskrivelse av Nidarosdomen. Schønning hadde opparbeidet seg en imponerende boksamling, som etter hans død ble tatt over av DKNVS.

Peter Suhm ble født i København år 1728. Han var student ved København universitet frem til 1748. Før han kom til Trondheim var han hoffjunker, assessor i hoffretten og kammerjunker før han frasa seg hoffrettens embeter.¹⁶ Han slo deretter følge med Schønning og Benjamin Dass til Trondheim år 1751. Like etter han ankom Trondheim giftet han seg ressurssterk med byens rikeste arving, Karen Angell. Han fikk ansvar innenfor familiens handelshus, og stod deretter som en meget velstående mann. Suhm ble med det en viktig og sentral bidragsyter til selskapet. Gjennom hans liv opparbeidet han seg en stor boksamling, denne ble solgt til det

---

¹² Ibid: 28

¹³ Ibid: 28

¹⁴ Jørgensen 2016: 11

¹⁵ Schmidt 1960: 10

¹⁶ Ibid: 10

store kongelige bibliotek 1796 (to år før hans død) til prisen av en livrente til han og Karen Angell.¹⁷

Et fellestrekk blant grunnleggerne er at de alle ble utdannet utenfor Norge, noe som i seg selv ikke er så rart, da det var mangel på utdanningsinstitusjoner i Norge. Arbeidet deres var dog banebrytende for å få etablert en utdanningsinstitusjon, og da helst i Trondheim. Det var en av selskapets visjoner å få et universitet tilknyttet vitenskapsselskapet.

2.2 Personanalyse medlemmer:

I denne delen av personanalysen vil jeg ta for meg medlemmer som representerer de fire kodegrupperingene; Ikke- geistlige embetsmenn, kjøpmenn, geistlige og annet. For variasjonsskyld vil jeg både ta for meg utenlandske og norske medlemmer fra perioden 1760-1815. Det finnes lite kildemateriale med detaljerte beskrivelser av medlemmene i selskapet, jeg må derfor gå ut ifra sekundærkilder for å kunne utføre en kort personanalyse over noen få representative medlemmer.

2.2.1 Medlemsanalyse 1760-1768

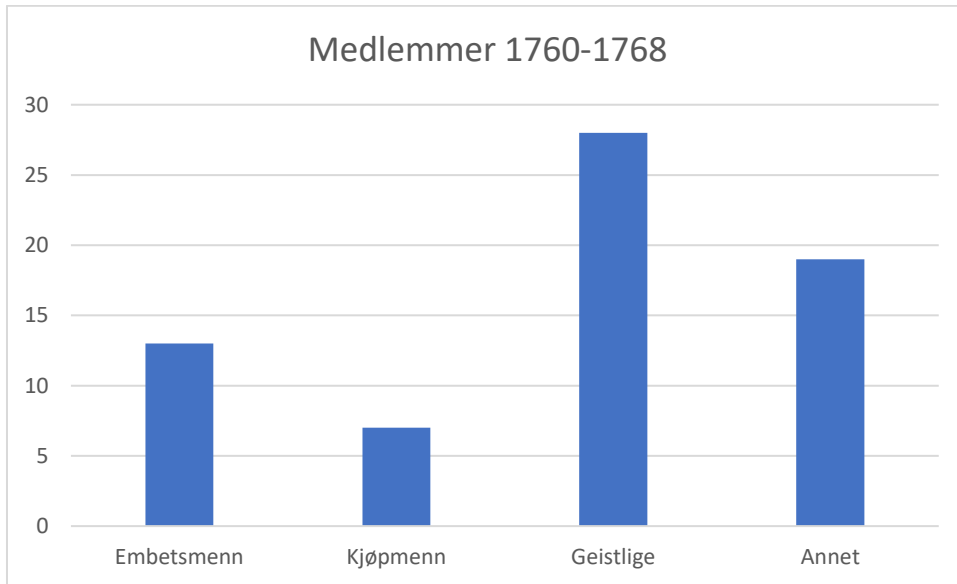
Vedlagt oversikt over medlemmer fra 1760-1768 kategoriserer medlemmene etter yrke. For at ikke tabellen skulle bli for omfattende tar den for seg fire kodegrupperinger; Ikke- geistlige embetsmenn, Kjøpmenn, Geistlige og annet. Det er viktig å understreke at kategoriene kun er for å få en oversikt over medlemmenes sosiale og økonomiske posisjon. Flere av medlemmene, særlig geistlige har en vitenskapelig deltakelse i selskapet da de er utdannet ved universitet eller lærd ved andre institusjoner. Da flere medlemmer egentlig kan plasseres i mer enn én kategori, har jeg valgt å plassere de etter hvilken kategori de har mest innflytelse. Gunnerus er ett godt eksempel, da han er kategorisert som geistlig selv om han også tilhørte en vitenskapelig institusjon. Det vil derfor være noe avvik i diagram og tabell.

I begynnelsen av arbeidet med medlemsanalysen var det med en egen kodegruppe for vitenskapsmenn. Problematikken rundt denne kodegrupperingen var at få av medlemmene som var vitenskapsmenn var det på heltid. Menn som drev med vitenskap hadde sannsynlig et

---

¹⁷ Ibid: 10

annet verv hvor de fikk økonomisk støtte fra. Mange var også geistlige, og havnet derfor mellom to kodegrupperinger. Jeg valgte derfor å fjerne denne kodegrupperingen.

Kodegruppering 1= Ikke-geistlige embetsmenn

Kodegruppering 2= Kjøpmenn

Kodegruppering 3= Geistlige

Kodegruppering 4= Annet

2.3 Oppsummering av sammensetting:

Vedlagt diagram viser sammensettingen av medlemmer i perioden 1760 til 1768.

Diagrammet viser at geistlige utgjør majoriteten av medlemmene. Dette kan forklares med at flere geistlige, slik som sogneprester også bidrog med vitenskapelig informasjon, likt hva Gunnerus selv gjorde. De var plassert på et vidt geografisk område, og kunne dermed meddele informasjon fra hvor de befant seg. Det er dog verdt å nevne at Gunnerus sannsynlig motiverte de andre prestene til å gjøre slikt arbeid for han. Med tanke på hans sosiale og geistlige posisjon kunne han be om slike tjenester.¹⁸ Grupperingen «annet» er også høy, dette kan begrunnes med at medlemmer som ikke kunne plasseres i de andre kategoriene havnet her. Under grupperingen «annet» finner man menn som jobbet i skolen, studenter og andre yrker som de andre kodegrupperingene ikke tar for seg. Innenfor grupperingen «Ikke-geistlige embetsmenn» finner man også generaler og menn innenfor en militær posisjon.

¹⁸ Andersen m. fler. 2008: 11

Grupperingen «kjøpmenn» tar for seg medlemmer som var kjøpmenn som yrke. Kjøpmenn kunne også være menn med kapital eller menn som var fra resurssterke familier. Denne kodegrupperingen spilte en økonomisk viktig rolle i selskapet i form av donasjoner. Det at de ble valgt som medlemmer kan også tyde på at de hadde interesse innenfor vitenskapsselskapets arbeid.

2.4 Personpresentasjon:

Medlemmene som presenteres representerer hver av kodegrupperingene. Personanalysen vil blant annet ta for seg en kort redegjørelse av hvem medlemmene var, deres yrke og eventuell posisjon i selskapet.

Waldemar Hermann Schmettow var riksgreve og kommanderende general i Norge i 1764.¹⁹ Schmettow ble riksgreve i 1742.²⁰ Schmettow ble innvalgt i selskapet november 1766. Selv om han var dansk-tysk var han utgiver av den første norske militære tidsskrift *Militærsk Bibliotek*.²¹ Schmettow representerer kodegruppe 1; *embetsmenn*.

Erich Must var en kjøpmann som ble innvalgt som medlem av selskapet i 1768.²² Must var også en lokal eiendomsbesitter og eide blant annet en bygård i Trondheim. I denne bygården holdt han en betydelig samling naturalier og sjeldne bøker.²³ Samlingen hans gikk dessverre bort i en brann i 1788. Must representerer kodegruppe 2; *kjøpmenn*.

Frederik Nannestad var biskop i Trondhjem fra 1747 og biskop i Christiania fra 1758. Nannestad er et godt eksempel innad kodegruppering 3; *geistlige*, da han også var teologisk og lærdomshistorisk forfatter.²⁴ Nannestad besittet en av Norges største privatbibliotek. Nannestad hadde en god relasjon med Gunnerus, hvor han bidrog med antikvariske skrifter til selskapet.²⁵

Peter Randulf var Foged i Inderøy.²⁶ Randulf var også agrarisk, landøkonom og forfatter.²⁷ Randulf utga blant annet «*Anledning til Agerdyrkingens Forbedring, grundet naturlæren og*

---

¹⁹ Schmidt 1960:13

²⁰ Arntzen 2022: 1

²¹ Schmidt 1960: 13

²² Ibid: 17

²³ Ibid: 17

²⁴ Ibid: 14

²⁵ Ibid: 14

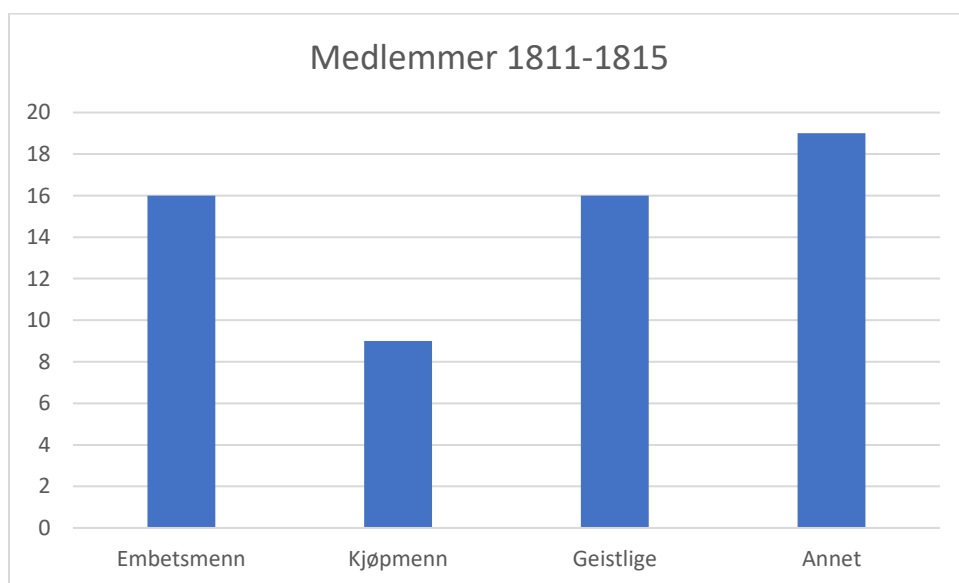
²⁶ Ibid: 16

²⁷ Ibid: 16

med *chemiske Forsæg stadfæstet etc.*». Skriften fikk mye oppmerksomhet, dog han publiserte den anonymt.²⁸ Randulf representerer kodegruppering 4; *annet*.

2.5 Medlemsanalyse 1811-1815

Vedlagt er et diagram over medlemmene i perioden 1811-1815. Kodegrupperingene er like som i tabellen over 1760-1768, dette er for å ha et komparativt grunnlag mellom de gitte periodene.

2.6 Oppsummering av sammensetting:

Vedlagt diagram viser sammensettingen av medlemmer i perioden 1811 til 1815.

Diagrammet viser at grupperingen «annet» utgjør majoriteten av medlemmene. Dette kan forklares med at det ble innvalgt professorer og forfattere, slik som Lauritz Schebye Wedel Simonsen, faller inn under denne kategorien.²⁹ Sammenlignet med diagrammet over 1760-

---

²⁸ Ibid: 16

²⁹ Ibid: 72

1768 er det tydelig at en ny generasjon tar over selskabet, da mange er nylig utdannet fra katedralskolen. Antall innvalgte geistlige har sunket, noe som kan forklares av samfunnsendringene som fant sted rundt århundreskiftet. Opplysningstiden hadde for alvor etablert seg i Norge, og en av konsekvensene var at kirken som institusjon ble svekket i form av innflytelse på utdanning og vitenskap. Antall kjøpmenn har økt, noe som også gir et klart bilde på endringene innad selskabet som vitenskapelig institusjon. Selskabets medlemmer bestod nå i større grad av lokale menn med økonomisk interesse innenfor selskabet. Dette vil også komme frem i presentasjonen av medlemmene i den gitte perioden.

2.7 Personpresentasjon:

Medlemmene som presenteres representerer kodegrupperingene fra 1811-1815.

Personpresentasjonen har blitt utført med like forutsetninger som personpresentasjonen 1760-1768, dette for å gi et komparativt grunnlag.

Diderich Lorentz Klüwer representerer kodegruppe 1; *embetsmenn*. Klüwer var offiser, kartograf, arkeolog og major i armeen.³⁰ Klüwer var historisk interessert, spesielt eldre norsk historie. Klüwer jobbet med å lage militære kart over deler av Trøndelag på oppdrag for militæret. Han fortsatte sine antikvariske reiser med støtte fra DKNVS fra 1815 til 1817.³¹

Johan Møllmann Lysholm representerer kodegruppe 2; *kjøpmenn*. Lysholm var kjøpmann i et kompaniskap som fant sted i Trondheim.³² Lysholm ble innvalgt som medlem i selskapet i 1811, og ble med det en del av den økende medlemsgruppen som bestod av kjøpmenn. Lysholm fikk en sentral økonomisk posisjon, samt stod han politisk sterkt da han både var grunnlegger for handels- og fiskerietablisementet på Hundholmen i Nordland, og hadde direktør stilling i Røros kobberverk.³³

Johan Garmann representerer kodegruppe 3; *Geistlige*. Garmann var tidligere student ved katedralskolen før han ble lærer ved både Trondhjems Borgerlige Realskole og

---

³⁰ Ibid:66

³¹ Ibid: 66

³² Ibid: 69

³³ Bratsberg 2009: 1

katedralskolen.³⁴ I tillegg til å bære yrket som lærer var han også sogneprest i Byneset og Buvik.³⁵

Georg Sverdrup representerer kodegruppe 4; Annet. Sverdrup var professor i gresk og latinsk filologi.³⁶ Sverdrup var tidligere elev ved katedralskolen før han ble professor i gresk ved Københavns universitet. Etter innvalg ble Sverdrup professor ved universitetet i Christiania, og han var en av de 5 først utnevnte lærere. Sverdrup var også universitetsbibliotekar og medlem av det provisoriske statsråd.³⁷

2.8 Komparativ analyse:

Vedlagt er en tabell som viser kodegrupperingene prosentvis, slik at sammenligningen blir oversiktlig utført. Tabellen er basert på diagrammene over selskapets medlemmer 1760-1768 og 1811-1815.

1760-1768

19% er militær/embete

10,4% er kjøpmenn

41% er geistlige

28,4% er annet

1811-1815

26,7% er militære

embetsmenn

15% er kjøpmenn

26,7% er geistlige

30,7% er annet

I tabell 1811-1815 har kodegruppe 4 holdt seg relativt stabil i sammenligning med tabell 1760-1768. Medlemmer som ikke passer inn under beskrivelsen av de andre kodegrupperingene havner under «annet». Det var en tydelig vekst innenfor nye medlemmer

---

³⁴ Schmidt 1960: 67

³⁵ Ibid: 67

³⁶ Ibid: 72

³⁷ Ibid: 72

som tidligere var student ved katedralskolen. Dette peker også mot at selskapet i større grad rekrutterer lokale medlemmer. Dette viser også en mulig endring i alderssammensetningen i selskapet. Det er også verdt å bemerke at kodegruppe 2 *kjøpmenn* har økt med 4,6%. Nye medlemmer med tilknytning til kirken har dog stagnert fra 41% til 26,7%. Endringene i medlemsmassen viser at selskapet har endret struktur i form av funksjon. Endringene i medlemsmassen viser også at selskapet i større grad har medlemmer med økonomiske interesser, dette kommer særlig frem i økningen av innvalgte kjøpmenn.

Tabell to tar for seg perioden 1811 til og med 1815. Det var dog kun var én innvalgt i 1813. I 1814 er det ingen nye medlemmer. I 1815 blir fire nye medlemmer innvalgt. Rekruttering av nye medlemmer fortsetter å stagnere frem til 1820, det ville derfor ikke vært en ideelt å sammenligne innvalg av medlemmer etter 1815. Det er tydelig at aktiviteten i selskapet har stagnert, og at ytre og indre påvirkninger har ført selskapet til å endre form.

Dersom man går igjennom selskapets daglige ledere (visepreses og preseser). fra 1760 til 1820 vil man legge merke til at det er utelukkende menn med kirkelig tilknytning. Vedlagt er en liste over selskapets daglige ledere fra perioden 1766 til 1820. Til tross for nedgangen i geistlige medlemmer, kan man fortsatt se at de geistlige er tydelig representert. Hans Midbøe skriver også at det Trondhjemske og det norske lærdomsliv er sterkt preget av geistlig interesse.³⁸ Dette ser man er representert i medlemsanalysen.

Biskop Johan Ernst Gunnerus, 1766 – 1773
Biskop Ole Irgens, 1773 – 1780
Stiftsprost Christian Frederik Hagerup, 1780 – 1791
Biskop Johan Christian Schønheyder, 1791 – 1803
Biskop Peter Olivarius Bugge, 1804 – 1820

---

³⁸ Midbøe 1960: 16

2.9 Utenlandske medlemmer:

Vedlagt under er en enkel tabell over utenlandske medlemmer. I medlemsmassen er etternavn med tysk avstamning tydelig representert, ser vi på innvalgte i de gitte perioder vil vi se flere tyske medlemmer som ble innvalgt fra 1760 til 1768 enn fra 1811-1815.³⁹ Det er dog utfordrende å vite for sikkert om enkelte av medlemmene var av tysk nasjonalitet eller kom fra dansk-tyske/ norsk-tyske familier, da det er begrenset med kilder om hver enkelt av medlemmene. Etter tabellen har jeg presentert to utenlandske medlemmer som hver representerer sin tidsperiode i selskapet.

Tidsperiode	Sum antall	Yrke	Nasjonalitet
1760-1768	6	Botanikere, fysiker, naturforskere	Sverige, Frankrike, Sveits, Tyskland
1811-1812	2	Sjømenn	Spania og England

Maximilian Hell var pater ved jesuittorden, forfatter innenfor matematikk og fysikk og bestyrer av det keiserlige observatorium i Wien.⁴⁰ I 1768 begynte Hell sin reise i Norden. Hans reise gikk til Finnmark hvor han og hans reisefølge skulle studere astronomiske observasjoner av Venuspassasjen. Han ble raskt innvalgt som medlem i DKNVS.⁴¹ Under hans reise vekslet han brev med Gunnerus, hvor han lovet å sende en avhandling til selskapet om hans oppdagelser i Finnmark.⁴² Hell er et eksempel innad kodegrupperingen *utenlandske medlemmer*.

John Murly ble innvalgt i selskapet i 1811 og er av ukjent opprinnelse.⁴³ Murly var sjømann og ankom Trondheim rundt 1806.⁴⁴ Murly hadde gode språkkunnskaper og ble derfor ansatt som språklærer ved det militære institutt og som lærer ved den borgerlige realskolen og katedralskolen.

---

³⁹ Andersen m. fler. 2008: 104

⁴⁰ Schmidt 1960: 22

⁴¹ Ibid: 22

⁴² Ibid: 22

⁴³ Ibid: 68

⁴⁴ Ibid: 68

Utenlandske medlemmer oppsummering

Etter å ha gått igjennom medlemsmassens sammensetting i de gitte perioder, kan man se at i 1760-1768 er utenlandske medlemmer tydelig representert. I 1811-15 er det dog kun to som ikke er norske. Tabellen viser også at yrkene til de utenlandske medlemmene forandrer seg i de gitte perioder. Som nevnt utga selskapet sine første skrifter også på tysk, det vil derfor være sannsynlig at det var flere tysktalende medlemmer til stede under etableringsperioden. Man vil for eksempel legge merke til mange tyske etternavn i matrikkelen i perioden 1760-1768. Det er dog utfordrende å skille hvem som var norske med tysk bakgrunn fra hvem som var tyske. Endringen i innvalgte medlemmers nasjonalitet understreker hvordan det trønderske borgerskapet tar over.

Kap 3: Selskapets publikasjoner brudd og kontinuitet

Dette kapittelet tar for seg selskapets publiseringer fra perioden 1761 til 1827. I analysen av selskapets publiseringer fokuseres det på hvor mye som publiseres og hva som publiseres. Vedlagt *tabell 1* med oversikt over skriftene og dens omfang, og *tabell 2* med oversikt over skriftenes innhold. Ut ifra analysen av skriftene vil jeg drøfte endring av publiseringshyppigheten og endring av skriftenes vitenskapelige innhold.

3.1 Tabell 1: Skriftenes omfang

Skrifter 1	1761	fire forfattere	10 artikler	300 sider
skrifter 2	1763	syv forfattere	16 artikler	432 sider
skrifter 3	1765	seks forfattere	21 artikler	578 sider
skrifter 4	1768	syv forfattere	21 artikler	479 sider
skrifter 5	1774	11 forfattere	17 artikler	600 sider
Nye samling 1	1784	17 forfattere	25 artikler	596 sider
nye samling 2	1788	12 forfattere	28 artikler	642 sider
nyeste samling 1	1798	ni forfattere	18 artikler	352 sider

⁴⁵

---

⁴⁵ Andersen m. fler. 2009: 88

3.2 Tabell 2: Skriftenes innhold

Tidsperiode	Skrifter om teologi	Fauna og flora	Jus og økonomi	Matematikk	Historie	Annet
1761	4	3	2		1	2
1763	3	9			1	2
1765	1	15			1	3
1768	2	11	2		1	3
1774	1	7	1		5	1
1784		6	2			12
1788	1	13	2	5		6
1798	2	6	2	2	1	7
1813-1817	4	1	1			5
1824-1827			1	4		2

46

Vedlagt tabell 2: Skriftenes innhold viser tematikken i skriftene som ble publisert fra 1761 til 1827. Kodegrupperingene baserer seg på de mest sentrale temaene som selskapet skrev om. Gruppen om skrifter og teologi tar for seg skrifter med innhold eller fokus på kristendommen, slik som Gunnerus' *Betragtning over Salom. Prædik.*⁴⁷ Gruppen om Fauna og Flora tar for seg de skriftene som handler om dyr eller planteliv. Et eksempel på tekst som faller innenfor denne kategorien er *Brugden (Squalus maximus)*.⁴⁸ Gruppen om jus og økonomi tar for seg skrifter av økonomisk eller juridisk karakter. Slik som Schønning's *Betænkning, om offentlige Forraads-Huses Opretning og Indretning i Norge*.⁴⁹ Et annet eksempel er *Capituls Taxten i Trondhiems Stift for Aarene (1755, 1756, 1757, 1758, 1759, 1760)*.⁵⁰ Gruppen om matematikk tar for seg skrifter av matematisk karakter, slik som *Fortsatte matematiske og physiske Betænkninger over Nordlyset*.⁵¹ Den siste gruppen som kalles annet tar for seg tematikk som ikke passer inn i de gitte kodegrupperinger. Eksempel på innhold innad annet er taler, geografi og meteorologi.

⁴⁶ Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter.

https://www.ntnu.no/ojs/index.php/DKNVS_skrifter/issue/archive

⁴⁷ Gunnerus 1761. *Betragtning over Salom. Prædik.* III 19-22

⁴⁸ Gunnerus 1765. *Brugden (Squalus maximus)*.

⁴⁹ Schønning 1761. *Betænkning, om offentlige Forraads-Huses Opretning og Indretning i Norge*

⁵⁰ DKNVS 1761. *Capituls Taxten i Trondhiems Stift for Aarene (1755, 1756, 1757, 1758, 1759, 1760)*

⁵¹ Diderich 1788. *Fortsatte matematiske og physiske Betænkninger over Nordlyset*

De åtte første volumene som ble utgitt av selskapet økte antall medlemmer og forfattere raskt.⁵² På lik linje med medlemsmassen økte også antall forfattere som skrev i skriftene. Slik fikk man en hyppig utgivelse av stoff, samt et variert innhold.

I 1798 kom det kun ut ett volum av Nyeste samlinger. For første gang ble det utgitt et høyt antall vitenskapelige verk, men skrevet fra kun en liten gruppe med vitenskapelige forfattere.⁵³ Fra og med 1798 virket skriftene som en publiseringskanal for en liten gruppe aktive lokale forskere.⁵⁴

Ut ifra hva som publiseres kan man også se en endring fra Gunnerus' levetid til når det trønderske borgerskapet tar over. I starten publiseres det mye om dyre og plantearter. Dette kan ha en forklaring i Gunnerus egen interesse, men også hva som ble etterspurt fra de andre vitenskapelige selskapene i Europa. I 1798 ser man en endring i form av at det kosmologiske blir et mer sentralt tema. Matematikken får også mer plass. Videre ser man også at tematikken blir mer rettet mot det praktiske, slik som gruvedrift, jus og utvinning av naturressurser. Dette kan sees i sammenheng med endringen som skjer i medlemsmassen. Mye av denne forskningen vil trolig føre til en økonomisk gevinst for flere av medlemmene, da vi vet fra medlemsanalysen at det for eksempel er et større antall kjøpmenn og menn av høy sosial rang som nå er medlemmer.

De første fem publiseringene av skrifter skjedde reglemessig. Etter det ble publiseringen sporadisk og sakte.⁵⁵ Når selskapet publiserte mindre, mistet det også omdømme fra andre vitenskapelige institusjoner. Slik mistet selskapet også viktig vitenskapelig informasjon og oppdatering gjennom tapt korrespondanse.⁵⁶

---

⁵² Andersen m.fler. 2009: 88

⁵³ Ibid: 88

⁵⁴ Ibid: 88

⁵⁵ Ibid: 92

⁵⁶ Ibid: 92

Kap 4: Selskapets samlinger

Selskapets samlinger var avgjørende for selskapets utvikling, legitimitet og overlevelse. I dette kapittelet skal jeg ta for meg selskapets naturalsamling og selskapets boksamling som ble til et imponerende vitenskapelig bibliotek.

4.1 Naturalsamlingen

I etableringsfasen av selskapet var naturalsamlingen svært viktig. Fauna og flora ble undersøkt, beskrevet og tatt vare på.⁵⁷ Dette har trolig en sammenheng med Gunnerus' personlige interesse. Mye av vitenskapsselskapets tidligste publikasjoner handlet om dyr- og plantearter, og vitenskap tilknyttet funnene til Gunnerus. Gunnerus dissekerte dyr og beskrev dem nøye i sine skrifter. Gunnerus' observasjoner ble omgjort til publisert kunnskap.⁵⁸

Gunnerus hadde noe av naturalsamlingen i et kabinett som blant annet bestod av konkylier og fisk.⁵⁹ Naturalsamlingens hensikt var i hovedsak at det skulle brukes som et verktøy for videre vitenskap, som deretter ville være tilgjengelig for offentligheten.⁶⁰ Etter Gunnerus' bortgang ble naturalsamlingen kjøpt av Heinrich Meincke og deretter donert til selskapet.

Naturalsamlingen inneholdt på dette tidspunkt 180 eksemplarer av dyr og planter.⁶¹ Mye av det biologiske materiale som tidligere hadde vært en del av samlingen hadde blitt ødelagt enten på grunn av forråtnelse eller at Gunnerus hadde brukt dem til undersøkelser.⁶²

Gunnerus' herbarium var dog godt bevart. Etter Gunnerus' bortgang ble ikke naturalsamlingen prioritert. Samlingen blir blant annet beskrevet av professor Fabricius fra København at naturalsamlingen ikke ble organisert og bevart som fortjent.⁶³ Det ble dog lagt i grunn midler for å konsolidere selskapets imponerende samling av litteratur, som da resulterte i ett bibliotek.

---

⁵⁷ Njåstad 2011: 240

⁵⁸ Andersen m. fler. 2009: 55

⁵⁹ Ibid: 55

⁶⁰ Ibid:58

⁶¹ Ibid: 63

⁶² Ibid: 63

⁶³ Ibid: 65

4.2 Biblioteket

Selskapets boksamling hadde økt sakte, men jevnt gjennom donasjoner fra medlemmer. Utvikling av biblioteket ble en prioritet hos selskapet.⁶⁴ Boksamlingen skulle være tilgjengelig, men ikke for utlån.⁶⁵ Boksamlingen vokste raskt etter Schønnings død i 1782, hvor selskapet arvet 12 000 bind.⁶⁶ Denne arven førte til en omorganisering av biblioteket, noe som tok tid. Schønning var heller ikke den siste som hadde skrevet ned selskapet i sitt testamente. Christopher Hammer hadde heller ingen arvinger, etter hans død i 1804 ble hans boksamling på 2000 bind, naturaliesamling og 20 000 riksdaler testamentert til DKNVS.⁶⁷ dermed vokste selskapets bibliotek kontinuerlig. Selskapets bibliotek inneholdt på starten av 1800-tallet en imponerende sammensetting av sjelden og vitenskapelig viktig litteratur. Biblioteket og samlingene som DKNVS eide gjorde selskapet til et av samtidens mest avanserte vitenskapelige institusjoner i Norge.⁶⁸

Oppsummeringsvis kan vi se at selskapet velger å prioritere boksamlingene og det voksende biblioteket fremfor naturaliesamlingene. Dette kan forklares med at boksamlingen økte veldig etter donasjoner og arv fra medlemmer. Naturaliesamlingene fra Gunnerus led som nevnt av mangel på vedlikehold og interesse fra samtidens medlemmer. Satsingen på selskapets bibliotek var dog et viktig arbeid, da biblioteket var trolig det mest omfattende og vitenskapelige biblioteket i Norge i mange år.

---

⁶⁴ Ibid: 70

⁶⁵ Ibid: 71

⁶⁶ Njåstad 2011: 242

⁶⁷ Nissen 2021: 1

⁶⁸ Andersen m. fler. 2009: 73

Kap 5: De svenske, danske og norske vitenskapsselskap:

Kontinuitet og brudd.

I denne delen av oppgaven vil jeg ta for meg det svenske og det danske vitenskapsselskap. For å kunne se om Det Kongelige Norske Vitenskabers Selskabs utvikling var særegen for sin tid, vil jeg se etter særtrekk og- eller likhetstrekk blant de nordiske vitenskapsselskapene. Jeg vil særlig utforske de historiske forutsetningene, medlemmene og selskapenes aktivitet. Jeg tar utgangspunkt i ett av forskningsspørsmålene som oppgaven baserer seg på; Hvordan utviklet DKNVS seg i forhold til det danske vitenskapsselskap og det svenske?

5.1

Den tidligste historien til de fleste vitenskapsselskap har mange likhetstrekk.⁶⁹ Særlig overgangsperioden er interessant lik, hvor grunnleggerne ikke lenger er til stede og vitenskapsselskapene endrer karakter. Det virker som at det blir vanskelig å motivere den nye generasjonen til å fortsette i grunnleggernes gitte rammer.⁷⁰ For å se det på en annen måte finner selskapene trolig en ny måte å overleve gjennom en rekke kriser. Et fellestrekk er at selskapenes medlemsmasse endres ut ifra behov, slik som i DKNVS` tilfelle ble et selskap bestående av et trøndersk borgerskap med kapital.

Sveriges kongelige vitenskapsselskap ble etablert i 1739, som var en forventet og typisk etablering for sin tid. Det Danske Selskab ble stiftet i 1745. Ut over 1700-tallet ble aksepten for vitenskap utenfor den kirkelige institusjon større. Denne utviklingen kan man se ved de fleste europeiske vitenskapelige institusjoner, som trolig er en naturlig utvikling i takt med opplysningstiden. Gitt de andre vitenskapsselskapenes stiftelse ser man at Det Kongelige Norske Vitenskabers Selskab ble etablert noe senere. Dette er dog ikke unaturlig, da Norge lå langt fra maktens sentrum. Kongelige vitenskapsselskap er ofte nær kongen.

Alle vitenskapsartikler publisert av det svenske vitenskapsselskapet ble skrevet på svensk, derav kunne den vanlige borgeren forstå det som var skrevet. Det virker som at det svenske, danske og norske vitenskapsselskap alle publiserte på sitt eget skriftspråk. DKNVS publiserte skriftene sine på dansk, men til og med 1768 ble skriftene også utgitt på tysk. Dette sier litt

---

⁶⁹ Pedersen 1992: 105

⁷⁰ Ibid: 105

om de internasjonale ambisjonene selskapet hadde. Ett fellestrekk blant andre vitenskapelige institusjoner, slik som universitetet i Danmark, er at skriftspråket forble i lengre tid latin før det gikk over til dansk. Både Sverige og Danmark hadde et bredt europeisk handelsnettverk, og fikk dermed naturlig vitenskapelige impulser fra resten av Europa.

Danmark hadde allerede etablert universitet, men framveksten av vitenskap var svak da institusjonen tviholdt på eldre læringsmetoder i form av fag som var rettet mot en privat embetsutdanning. Det var behov for å reorganisere høyere utdanning. Samfunnet krevde på mange måter nytenking innad de vitenskapelige institusjonene, særlig da det var behov for utvikling av jordbruket. Danmark prioriterte riktig nok ikke humaniora, noe som på sikt fikk konsekvenser ovenfor Danmarks bevaring av historie.⁷¹ Det utviklet seg uavhengige vitenskapelige selskap. Det er dog verdt å bemerke at Det Danske Selskab ble stiftet av historikeren ved navn Jacob Langebek som initiativtager.

De skandinaviske vitenskapsselskapene utviklet seg i ulike retninger.⁷² Det danske selskapet ble et embetsmannsakademi. I Sverige ble vitenskapsmenn og handelsmenn med en sterk økonomi valgt på lik linje. Felles var at innvalg fant sted etter vitenskapelig innsats.⁷³

DKNVS finansierte sitt arbeid i stor grad ved hjelp av donasjoner, særlig fra medlemmer, eller statlig støtte. Fra 1815 bevilget stortinget 528 speciedaler til selskapet. Selskapets utlånsvirksomhet ga årlige inntekter på 3-400 speciedaler.⁷⁴ Den tidlige finansieringen av det danske vitenskapsselskapet er lite dokumentert, men Olaf Pedersen trekker frem at de danske medlemmene ble i stor grad valgt ut ifra sosial og økonomisk status.⁷⁵ Det kan derfor tenkes at det var en forventning om at medlemmene selv bidrog med finansieringen. Pedersen nevner også at selv om danskekongene engasjerte seg tidvis i det danske selskaps aktivitet, hendet det at de nektet å støtte selskapet økonomisk. Et eksempel på dette er Frederik V ved forslaget om at det danske selskapet skulle publisere Kaptein Frederik Ludvig Nordens beskrivelse fra hans reise i Egypt. I dette tilfellet betalte Henrik Hielmstjerne for publiseringen, og inntektene gikk til selskapet.⁷⁶ Det svenske vitenskapsselskapet ble finansiert gjennom politisk støtte og økonomisk støtte fra den svenske kongen.⁷⁷

---

⁷¹ Ibid: 12

⁷² Stubbhaug 2010: 8

⁷³ Ibid: 8

⁷⁴ Ibid: 89

⁷⁵ Pedersen 1992: 54

⁷⁶ Ibid: 67

⁷⁷ Frängsmyr 1989: 4

Et annet fellestrekk blant selskapene er deres samlinger. Alle hadde naturalsamlinger, og samlingene vokste ved hjelp av donasjoner fra medlemmene. Donasjoner ble også gjort av utenforstående, som en måte på å kjøpe seg inn i Selskapene.⁷⁸

Mot 1810 ser man en endring i selskapenes aktivitet. Fra å publisere vitenskapelige tidsskrift nesten årlig, kunne det nå ta nesten 15 år før en ny publikasjon kom ut. Det danske Selskabet som trolig var det mest aktive, utga kun tre bind av Nye Danske Magasin fra 1806 til 1823.

5.2 Korrespondanse og brev blant de nordiske vitenskapsselskapene:

Etter boktrykkerkunsten ble etablert ble det enklere å viderefremme kunnskap og informasjon gjennom bøker. Dette ble raskt tatt opp av de etablerte middelalderuniversitetene. Den intellektuelle kommunikasjonen ble med årene mer avhengig av publisert litteratur i form av bøker.⁷⁹ Å produsere en hel bok om rundt ett tema er dog en kostbar affære og ikke minst tidkrevende. Det ble derfor en populær praksis blant academia å skrive brev om nye oppdagelser som ble sendt til kolleger under forskjellige vitenskapelige institusjoner.⁸⁰ Mot slutten av 1600-tallet ble det dannet kanaler for å samle de vitenskapelige brevene.

Vitenskapelige selskap i Europa ville derfor publisere samlinger av vitenskapelige brev slik at de ble offentliggjort før de ble utdatert.⁸¹ I Norden ble den første vitenskapelige publikasjonskanalen opprettet i fem volum av *Acta Medica Hafniensis*.⁸² Man finner også slike brev innad DKNVS, særs kjent er brevene mellom Gunnerus og Linné.

I likhet med Norge, var også Sverige og Danmark geografisk sett tilsideiggende i forhold til de vitenskapelige europeiske nasjonene. På 1700-tallet var reiser over landegrenser både tidkrevende og utfordrende. Kommunikasjon mellom de europeiske vitenskapelige institusjonene var avgjørende for vitenskapens utvikling, noe de nordiske vitenskapsselskapene var oppmerksom over. Det var derfor avgjørende å opprettholde kontakt gjennom en etablert internasjonal korrespondansehøgskole for vitenskapsmenn.⁸³ Idéen om et

---

⁷⁸ Ibid: 152

⁷⁹ Pedersen 1992: 72

⁸⁰ Ibid: 72

⁸¹ Ibid: 73

⁸² Ibid: 73

⁸³ Frangsmyr 1989: 7

slikt kollegium ble ytret av Samuel Hartlib så behovet i 1646. Vi kan dog se at slik aktivitet ble særlig utberedt på 1700-tallet. Pehr Wilhelm Wargentin var en svensk vitenskapsmann som også var sekretær for det svenske kongelige vitenskabers selskap fra 1759. Wargentin skal ha sendt 1,193 brev utenlands fra 1759 til 1783.⁸⁴ Slik opprettholdte han kontakt med andre vitenskapelige institusjoner på tvers av landegrensene. Dette førte til samarbeid og et slags broderskap mellom mange av Europas vitenskapsmenn. I de følgende årene ble det også etablert samarbeid mellom medlemmer av forskjellige vitenskapelige institusjoner, slik som oversettelse av vitenskapelige verk. Svenske Frédéric-Charles Baer var blant annet korresponderende medlem i l'Académie Royale des Sciences og oversatte svenske publikasjoner til fransk.⁸⁵

Ettersom den vitenskapelige aktiviteten økte, økte også medlemstallet. Én av faktorene for selskapets vitenskapelige vekst var at selskapet fikk kongelig beskyttelse fra 1767.⁸⁶

Vitenskapsselskapene hadde en tilsynelatende lik utvikling frem mot århundreskiftet. Krisene som fant sted på starten av 1800-tallet vet vi påvirket vitenskapelige institusjoner over hele kontinentet. Det er dog utviklingen som et resultat av krisene som er interessant, da selskapene går fra å være relativt like til å endre funksjon.

---

⁸⁴ Ibid: 7

⁸⁵ Ibid: 8

⁸⁶ Stubbhaug 2010: 23

Kap 6: Drøfting og konklusjon

For å drøfte under problemstillingen er det flere faktorer man må forholde seg til. For at oppgaven skal holde seg innenfor universitetets rammer for størrelse av oppgave, fokuseres derfor oppgavens tematikk rundt medlemmer og den vitenskapelige aktiviteten. For å se hvordan DKNVS overlevde i overgangsperioden er det viktig å definere overgangsperioden. Det er en tydelig endring i selskapets aktivitet fra slutten av 1700-tallet, og man kan på en måte si at selskapet ikke overlevde som den antatte institusjonen den ble etablert til å være. Selskapet endret form fra å være et selskap som skapte og stod for vitenskapelig nyvinning til et selskap som i stor grad fungerer som et finansieringsorgan for vitenskap. Som nevnt er det flere faktorer som spiller inn på både selskapets endring og selskapets overlevelse.

Ut ifra medlemsanalysen i metodekapittelet ser man en endring i medlemmenes sosiale og vitenskapelige funksjon. Helt fra etableringsfasen er det en stor andel medlemmer som ikke har noen vitenskapelig utdannelse, men som trolig ble valgt inn på grunn av status og økonomi. Det kan tenkes at flere av disse medlemmene trolig hadde både en personlig og økonomisk interesse i selskapets vitenskap, og at de på tvers av utdannelse fortsatt bidro til vitenskapen. Det er dog også verdt å nevne at flere medlemmer uten en vitenskapelig tittel også kunne ha en vitenskapelig bakgrunn. Ett eksempel på dette er at generalene og militærmenn av høy posisjon ofte hadde utdannelse fra krigsskolen. Embetsmenn hadde universitetsutdannelse, men ikke nødvendigvis en vitenskapelig utdannelse. Universitetet i samtiden var i hovedsak en «embetsmannsskole». Deres engasjement i selskapet kunne derfor både ha en vitenskapelig, sosial, så vel som økonomisk tilnærming. Selskapet var avhengig av donasjoner for å kunne overleve, det var derfor trolig nødvendig å ha medlemmer som kunne bidra i form av økonomi og litteratur, noe som også ble et krav.

Den originale visjonen og funksjonen til DKNVS var å fremme vitenskapelig aktivitet og utbre kunnskap og opplysning i videre kretser.⁸⁷ Selskapet var på mange måter tilgjengelig for «alle», da det står i Gunnerus' hyrdebrev at selskapet sto åpent for alle som kunne gi prøver på «sin gode indsigt» på en måte som «ikke overstiger fornuftige ustuderedes horisont».⁸⁸ Det er dog ingen medlemmer å finne i matrikkelen som har en lav sosial posisjon. De eneste

---

⁸⁷ Ibid: 22

⁸⁸ Ibid: 22

medlemmene uten en spesiell tittel er studenter, da gjerne ved katedralskolen i Trondheim. Et fellestrekk blant studentene er at de fleste fikk en høy sosial posisjon innenfor kirken, slik som sogneprest. Dette nevnes i matrikkelen ved presentasjon av medlemmene.

Oppgaven tar for seg at mange av medlemmene i DKNVS ikke nødvendigvis er vitenskapsmenn. Ett eksempel på er Hans Hagerup ble valgt som medlem november 1766. Hans var ingen vitenskapsmann, men en adlet stiftsmann. Han uttrykte sin takknemmelighet i et brev til Gunnerus datert 13. november 1766. Hans gjorde det også klart at han «ikke er lærd, og mindre vil passere for at være det», men at han hadde stor respekt for selskapet og ville gjøre sitt ytterste for å bidra til at selskapets øyemerker kunne oppnås.⁸⁹

I 1767 la selskapet inn et krav om at ethvert nytt medlem skulle bidra med en bokgave eller 10 riksdaler.⁹⁰ Ettersom de fleste ga bøker utviklet selskapets boksamling seg til å bli et bibliotek. Boksamlingen økte særlig etter Schønnings donasjon i 1780 hvor det ble gitt 12 000 bind.⁹¹

DKNVS ble tildelt 300 riksdaler årlig fra arveprinsen, dette skulle deles ut som premier for berømmelse av avhandlinger av vitenskapelig karakter og næringsutvikling.⁹² Selskapet søkte vitenskapelige avhandlinger innenfor blant annet medisin, jordbruk og botanikk. Selskapet utlyste den første vitenskapelig pris i 1772. Premien skulle gis for avhandling om spedalskhet og behandling av sykdommen.⁹³ Dette var starten på selskapets funksjon som vitenskapelig bidragsyter. Premien som ble gitt ut til et knippe utvalgte bestod i hovedsak av økonomisk tilskudd, men også heder i form av oppmerksomhet i aviser og mottakelsen av arveprinsens sølvmedalje.⁹⁴

Gunnerus døde i 1773. Han hadde lagt grunnsteinene for et selskap og en by med mulighet for en vitenskapelig utvikling. Etter hans død endret dog holdningen til naturvitenskap seg i Trondheim.⁹⁵ Gunnerus hadde blant annet lagt til rette for en konsolidering av den naturvitenskapelige undervisningen på katedralskolen i Trondheim. Dette gjorde han blant annet ved å sørge for ansettelse av lærere med naturvitenskapelig tilnærming. Disse ble oppsagt kort tid etter Gunnerus` død. Elevens holdning til de naturvitenskapelige lærerne ble

---

⁸⁹ Schmidt 1960: 13-14

⁹⁰ Stubbhaug 2010: 23

⁹¹ Ibid: 23

⁹² Ibid: 61

⁹³ Ibid: 61

⁹⁴ Ibid: 61

⁹⁵ Ibid: 63

også hurtig endret etter Gunnerus' bortgang. Rektoren ved katedralskolen tillot fravær i disse timene, noe som førte til et svakt oppmøte.⁹⁶ I 1775 ble en ny skoleordning innsatt, og med det ble matematikk, filosofi og fysikk tatt ut fra læreplanen.⁹⁷

Utviklingen av den nye skolen møtte motstand blant det trønderske borgerskapet og lokale ressurssterke handelsmenn.⁹⁸ Som vi vet, var også mange av dem medlemmer i DKNVS. Resultatet ble opprettelsen av en egen skole, kalt Trondhjems borgerlige realskole. Den nye realskolen hadde som mål å fremme realfagene og naturvitenskapen. Det er tydelig at mange, særlig bereiste så på behovet for en ny skole som ville fremme de praktiske kunnskapene og naturvitenskapen. Det var nødvendig dersom Trondheim fremdeles skulle ha mulighet til å hevde seg blant samtidens opplyste byer i Europa. Opplysningstidens idéer var nå så godt institusjonalisert i Europa, at dersom man ikke fulgte bevegelsen ville man risikere å hindre vitenskapelig og økonomisk vekst. Dette ville igjen påvirke handelsmenn og kapitaleiere negativt, det var derfor innenfor deres interesse å fremme og beholde den naturvitenskapelige utviklingen i Norge. Etableringen av den nye skolen ble viktig for den nye generasjons medlemmer i selskapet fra ca. 1800-tallet.

Selv om vitenskapsselskapet endret karakter i form av færre vitenskapsmenn, og heller en majoritet bestående ressurssterke borgere, var ikke dette nødvendigvis ødeleggende for dknvs, men heller en potensiell redning. I en tid hvor de fleste vitenskapsselskap slet, var det derfor nødvendig med endringer. Vitenskapsselskapet kunne bidra med innovasjon innenfor jordbruk og utvinning av naturressurser, som var avgjørende for økonomisk stabilitet og vekst hos borgerskapet.

6. 1 Universitetsdebatten:

I 1787 begynte diskusjonen om etableringen av et universitet på norsk jord for alvor.

Selskapets leder var på denne tiden stiftsprost Hagerup, som tilsynelatende ville revitalisere selskapets lærde tradisjon.⁹⁹ Hagerup holdt en tale om behovet for et norsk universitet, som ble støttet av en rekke av selskapets korresponderende medlemmer. Med tanke på den politiske situasjonen mellom Danmark og Norge, var det ideelt å fremme forslaget for kronprinsen som kom på Norgesbesøk i 1788.

---

⁹⁶ Ibid: 64

⁹⁷ Ibid: 64

⁹⁸ Ibid: 64

⁹⁹ Ibid: 69

Den 14. juli holdt Hagerup en tale for kronprinsen i selskapets forsamlingssal.¹⁰⁰ Det ble blant annet ytret at Trondheim ville være et egnet sted for et slikt universitet, og at det var et sår behov for en slik utdanningsinstitusjon på norsk jord. Det ble derimot ikke møtt med lik optimisme fra kronprinsen og hans følge. Motargumentet var en skepsis rundt finansieringen av et slikt universitet, og det ble dermed ikke noe av. Dog blomstret forslaget om et universitet finansiert ved hjelp fra frivillige gaver fra landets befolkning, noe som ville motivere en langvarig debatt om etablering av et norsk universitet.¹⁰¹ Senere ville Hagerup fremme ideen om at et universitet knyttet til Det Kongelige Norske Vitenskabers selskap ville være gunstig og økonomisk gjennomførbart. Dersom dette forslaget hadde blitt gjennomført, ville det sannsynlig vært en sikker redning for selskapets overlevelse. Selskapets imponerende boksamling ble også brukt som argument for at universitetet skulle bygges i forbindelse med DKNVS. Nicolay Wergeland mente blant annet at universitetet burde ha tilgang til selskapets bibliotek så vel som selskapets økonomiske midler.¹⁰² Wergeland mente dog at selskapet burde flytte til dit universitetet kom til å ligge.

Det ble etter om og men bestemt 2. september 1811 at Norges første universitet skulle finne sted i Christiania. Dette betydde at vitenskapsselskapet i Trondheim ikke lenger ville være landets intellektuelle kraftsentrum.¹⁰³

6.2 Vitenskapsselskapet endrer karakter

Kapittel 2 tar for seg sammensettingen av medlemmer mellom 1811-12, hvor man også vil se en tydelig endring i medlemsmassens struktur. Året 1811 er interessant da det ble innvalgt flere medlemmer enn det sammenlagt hadde blitt de siste ti årene. Fra 1801 til 1810 ble det kun innvalgt 39 medlemmer. I 1811 ble det innvalgt 44 medlemmer.¹⁰⁴ Denne drastiske endringen i rekruttering av nye medlemmer kan dog forklares sett ut ifra samtidens situasjon i Europa.

For det første er det betraktelig flere menn med tilknytning til kirken som blir valgt som medlemmer under etableringsperioden til selskapet. For det andre tilhører en stor del av

---

¹⁰⁰ Ibid: 70

¹⁰¹ Ibid: 71

¹⁰² Njåstad 2011: 244

¹⁰³ Ibid: 238

¹⁰⁴ Andersen m. fler. 2009: 103

medlemsmassen på denne tiden andre utenlandske universitet, særlig København og Tyskland.¹⁰⁵ Dette står i kontrast mot hvem som meldes inn i perioden fra 1811. For eksempel ser man at ved medlemmer som ble valgt fra 1811 til 1815 er under 27% av innvalgte geistlige. Dette utgir en nedgangsprosent på 14%. Det er også verdt å legge merke til antall medlemmer med politisk og økonomisk status som blir innvalgt i 1811. Særlig lokale kjøpmenn fikk nå medlemskap i selskapet, slik som Nicolay Lysholm som er nevnt i personanalysen. Felles for flere av kjøpmennene som ble innvalgt var at de også hadde en viss politisk makt i lokalsamfunnet.¹⁰⁶

For å kunne forstå hensikten med endringene i medlemsmassen er det viktig å se det ut ifra samtidshistorien, så vel som interne utfordringer. Som nevnt herjet Napoleonskrigene over det Europeiske kontinent. Krigene førte til store utfordringer i videreformidling og kommunikasjon mellom de vitenskapelige institusjonene.¹⁰⁷ I 1793 ble det blant annet bestemt at alle universitet og vitenskapelige institusjoner i Frankrike skulle bli terminert.¹⁰⁸ Det var også flere europeiske universitet som ble fysisk rammet av krigen, og tvunget til nedstenging. Korrespondansen mellom de europeiske universitetene og de vitenskapelige institusjonene var svært viktig for utvikling av vitenskap. Det virker derfor sannsynlig at også DKNVS kjente på konsekvensene av krigene.

Det er tydelig at selv om selskapet hadde en nedgang i produksjon av vitenskapelig materiell, var selskapet fortsatt en svært viktig kilde for finansiering av vitenskap i Norge. Selskapet ble på mange måter holdt i live ved hjelp av donasjoner og arv. Kongehuset og regjeringen innførte faste bidrag til selskapet etter 1814.¹⁰⁹ Slik endret selskapet karakter fra vitenskapelig publikasjonskanal til vitenskapelig bidragsyter.

---

¹⁰⁵ Ibid: 104

¹⁰⁶ Ibid: 104

¹⁰⁷ Ibid: 105

¹⁰⁸ Ibid: 105

¹⁰⁹ Stubbs 2010: 85

6.3 Kampen om å beholde selskapet i Trondheim:

I 1814 skjer det mange politiske og samfunnsmessige endringer i Norge. Frigjøringen fra dansk styre hadde også en betydning for selskapet, og markerte en ny epoke for DKNVS. Danmark-Norges involvering i Napoleonskrigene fikk konsekvenser. Danmark-Norges støtte hadde gått til den tapende siden av krigen. Sverige hadde derimot støttet krigens vinnende side, og det ble forventet at Sverige skulle få en belønning for sin innsats. I dette tilfellet ble Norge premien, januar 1814.¹¹⁰ Den politiske situasjonen i Norge ble raskt kaotisk. Kronprins Christian Frederik oppfordret til opprør blant befolkningen og nektet å forlate landet. Samtidig jobbet han iherdig med å gi Norge sin uavhengighet.¹¹¹

Siden 1806 hadde kronprins Christian Frederik vært preses for DKNVS. Han forlot dog landet høsten 1814, og i 1815 ble Kronprins Carl Johan utvalgt som protector for selskapet.¹¹²

Peter Olivavrius Bugge var selskapets lokale leder i de år selskapet virkelig så ut til å slite. Fra 1790 og utover mot 1814 hadde møtevirksomheten vist seg å skulle være ustabil.¹¹³ Oppmøte var skrøpelig, og det mistet nærmest hensikt å holde møter uten vitenskapelig deltakelse. I 1805 ble det slutt på månedlige møter. Bugge truer med å si opp sitt medlemskap dersom det ikke skjer en forandring. Heretter blir det kun holdt tre eller fire møter i året.¹¹⁴ Utviklingen fortsetter i lik retning, og innen 1811 blir det bestemt at Selskabet skal holde kvartalmøter.¹¹⁵ Selve møtene hadde også endret helt karakter siden gründernes tid. Før var møtene for å diskutere vitenskapelige saker. Før var også en større prosentandel av de aktive medlemmene menn som utførte vitenskap. I 1811 deltok kun ett fåtall av de lokale medlemmene. De hverken skrev til selskapet eller utførte vitenskapelige studier.¹¹⁶ Hans Midbøe beskriver det som et vitenskabsselskap uten vitenskapsmenn.

Korrespondansen innad selskapet til inn og utland hadde også stagnert kraftig. Ikke engang medlemmene som befant seg utenfor distriktet som faktisk var forskere skrev til selskapet. Aktiviteten i selskapet stod nå i stor kontrast mot selskapets aktivitet under etableringsperioden. Grunnleggerne dyrket nemlig sin egen forskning hvor en stor del av forskningen ble finansiert av dem selv. Selskapet hadde på den tid hyppige publiseringer, men

---

¹¹⁰ Andersen m.fler. 2009: 115

¹¹¹ Ibid: 115

¹¹² Ibid: 116

¹¹³ Midbøe 1960: 194

¹¹⁴ Ibid: 194

¹¹⁵ Ibid: 194

¹¹⁶ Ibid: 195

dårlig økonomi. Nå publiserte selskapet nærmest ingen ting, dog selskapet nå har finansieringen på plass. Hans Midbøe beskriver det slik; *selskapet var blitt rikt. men hadde aldri ført et fattigere liv.*¹¹⁷

Det rår lite tvil om at selskapet var nær en avslutning på dette tidspunkt. Det ble satt i gang et arbeid for å konsolidere selskapets fremtid. Selskapets samlinger måtte vernes om, samt styrke selskapets vitenskapelige virksomhet.¹¹⁸ Ved siden av selskapets premieringer for vitenskapelig arbeid ble arbeidet rettet mot å styre selskapet som en kredittgivende institusjon.¹¹⁹

Fra 1811 til 1823 er det lite stoff i form av kilder fra og om selskapet. Dette viser dog endringene innad selskapet som en konsekvens av en ny generasjon medlemmer. Det er også viktig å se det ut ifra et historisk perspektiv, da DKNVS var kun ett av mange vitenskapsselskap i Europa som ble berørt av napoleonskrigene og uro innad kontinentet. Oppgavens analyse over brudd og kontinuitet mellom de danske, svenske og norske vitenskapsselskap viser en utvikling med likhetstrekk under krigsårene.

6.4 Konklusjon

Denne oppgaven hadde som formål å utforske endringene i selskapet fra 1760-tallet til ca. 1810. For å kunne svare på dette var det også nødvendig å finne svar på forskningsspørsmålene som ble gitt i innledningen. Det mange elementer som er viktige å ta for seg for å kunne forstå omfanget rundt DKNVS i perioden 1760-1820. For å kunne svare på problemstillingen ble det aktuelt å sammenligne DKNVS med det svenske vitenskabselskap og det danske. Resultatet ut ifra denne sammenligningen gjorde det tydelig at de skandinaviske selskapene hadde mange av de samme utfordringene, som også førte til relativt like endringer. Det som er interessant er at selskapene på noen måter opplevde utfordringene på ulik tid. Det danske selskapet opplevde for eksempel endring i medlemsmassen i form av et voksende borgerskap tidligere enn DKNVS. Likt var at

---

¹¹⁷ Ibid: 195

¹¹⁸ Ibid: 195

¹¹⁹ Stubbhaug 2010: 92

aktiviteten blant alle selskapene stagnerte drastisk under Napoleonskrigene. Denne utviklingen ser man dog over hele det europeiske kontinent.

Ut ifra hvordan selskapet ble påvirket av endringene i medlemsmassen kan man se det på forskjellige måter. Med tanke på selskapets overlevelse virker det som at selskapet ikke hadde noe annet valg. Det var behov for en endring av selskapets funksjon da andre institusjoner sakte tok over selskapets tidligere oppgaver. Det er viktig å huske at DKNVS var den første vitenskapelige institusjonen av sitt slag i Norge, og hadde dermed ingen konkurrenter innad landegrensene. Dersom selskapet hadde fått etablert et universitet i Trondheim, hadde historien mulig vært en annen. Men når dette ikke ble innvilget og andre vitenskapelige institusjoner oppstod i Norge, var det avgjørende at selskapet måtte tenke og handle innovativt. Den nye medlemsmassen førte ikke til noe høyere vitenskapelig aktivitet, heller tvert imot, men med økonomisk sterke medlemmer hadde man rammer som kunne ivareta og videreutvikle arbeidet Gunnerus, Suhm og Schönning la til grunne for. Ved å finansiere andres arbeid, samt utlove premier til befolkningen skapte dette også en motivasjon for videreutvikling i en tid hvor det sårt trengtes.

Selskapet levde også videre igjennom biblioteket og samlingene det hadde opparbeidet seg gjennom donasjoner og medlemmers innsats. Biblioteket forble det største vitenskapelige biblioteket i Norge i lang tid.

Litteraturliste:

Andresen, H & Brenna, B & Njåstad, M. & Wale, A (2009) *Æmula Lauri. The Royal Norwegian Society of Sciences and Letters, 1760-2010*. Science History Publications. U.S.A

Arntzen, G, J. (2022). *Waldemar Hermann Schmettow*. Hentet 21. mai 2022.

https://snl.no/Waldemar_Hermann_Schmettow

Bratberg, Terje. (2009). *Johan Lysholm* i *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 30. april 2022 fra

https://nbl.snl.no/Johan_Lysholm

Bratsberg, Terje. (2022). *Sejersted* i *Norsk biografisk leksikon*. Hentet 21. mai 2022 fra

<https://snl.no/Sejersted>

Jørgensen, M, P. & Weidemann, E. & Fremstad, E. (2016). *Flora Norvegica av J.E.*

Gunnerus. Gunneria vol. 80

<https://www.ntnu.no/documents/10476/66990/Gunneria+80+redusert.pdf/3bb5e6eb-368a-4016-84a4-99e30f4e307c>

Midbøe, H. (1960) *Det Kongelige Norske Vitenskabers Selskabs Historie*.

Nissen, H. (2021) *Christopher Hammer*. *Norsk Biografisk Leksikon*. Hentet 22. mai 2022.

https://nbl.snl.no/Christopher_Hammer

Njåstad, M. (2011). *Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs bibliotek frem mot 1870*.

Hemstad, R (red.) *Opplysning, vitenskap og nasjon*. Novus forlag, Oslo.

Frängsmyr, T. (1989) *Science in Sweden. The Royal Swedish Academy of Sciences 1739-1989*. Science History Publications. U.S.A

Pedersen, O. (1992) *Lovers of learning. A history of the Royal Danish Academy of Sciences and Letters 1742-1992*. København

Schmidt, O. (1960) *Matrikkel 1760-1969*. Det kongelige norske vitenskabers selskap.

Stubbhaug, A. (2010) *Den lange linjen. Historien om vitenskabselskapet i Trondheim*. Tapir akademiske forlag.

Kilder

Capituls Taxten i Trondhiems Stift for Aarene (1755, 1756, 1757, 1758, 1759, 1760). (1761)

https://www.ntnu.no/ojs/index.php/DKNVS_skrifter/article/view/729/660

Det Kongelige Norske Videnskabers Selskabs Skrifter.

https://www.ntnu.no/ojs/index.php/DKNVS_skrifter/issue/archive

DKNVS Generalforsamlingsprotokoll. (1768 –1841). NTNU Universitetsbiblioteket.

<https://ntnu.tind.io/record/120933?ln=no#?c=0&m=0&s=0&cv=0&r=0&xywh=-744%2C-101%2C2657%2C2004>

Fester, C, D. (1788). Fortsatte matematiske og fysiske Betænkninger over Nordlyset.

https://www.ntnu.no/ojs/index.php/DKNVS_skrifter/article/view/813/740

Gunnerus 1761. Betragtning over Salom. Prædik. III 19-22.

https://www.ntnu.no/ojs/index.php/DKNVS_skrifter/article/view/702/638

Gunnerus, J. E. (1765). Brugden (Squalus maximus).

https://www.ntnu.no/ojs/index.php/DKNVS_skrifter/article/view/707/640

Schønning, G. (1761). Betænkning, om offentlige Forraads-Huses Opretning og Indretning i

Norge. https://www.ntnu.no/ojs/index.php/DKNVS_skrifter/article/view/713/647

